

6. Підсумкова конференція ОПОРИ: візії майбутнього країни після виборів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://oporaua.org/vybory/vybory-prezydenta-2014/article/5762-pidsumkova-konferencija-opory-viziji-majbutnogo-krajiny-pislja-vyboriv>
7. Телеканали більше симпатизували Порошенку : [Електронний ресурс] // MediaSapiens. – Режим доступу : http://osvita.mediasapiens.ua/view/teleanali_bilshe_simpatizovali_poroshenku/

Круглик Н. Б. Нарушения журналистских стандартов в политической журналистике во время выборов президента Украины 2014 г. В статье исследовано методику нарушения журналистских стандартов во время досрочных выборов президента Украины 2014 года. На сегодня актуальна потребность выявления и анализа нарушения профессиональных стандартов политических журналистов, для построения гражданского общества и создания качественного украинского медиа-продукта. Выявление наиболее частых случаев нарушений журналистских стандартов позволит уменьшить поток политизированной информации и в будущем задекларировать основные принципы и нормы работы политических журналистов.

Ключевые слова: политическая журналистика, журналистские стандарты, информационно-идеологическая война, манипуляция, миф.

Kruglyk N. B. Violation of Journalistic Standards in Political Journalism During the Presidential Elections in Ukraine 2014. In the article the technique violation of journalistic standards in the early presidential elections in Ukraine 2014. Today there is an urgent need for detection and analysis of violation of professional standards of political journalists, to build civil society and creating a quality product Ukrainian media. Identify the most common violations of journalistic standards will reduce the flow of information and politicized in the future to declare the basic principles and norms of political journalists.

Keywords: political journalism, journalistic standards, information and ideological war, manipulation myth.

Адреса для листування: kruglyk.natali@yandex.ua

УДК 81-112:161.2

Уляна Мочарська – аспірантка
Тернопільського національного педагогічного університету імені Василя Гнатюка

Вплив розвитку преси та суспільно-політичних умов на формування національної культури

У статті проведено огляд суспільно-політичних умов, які вплинули на формування української культури та визначали статус української мови у громадському житті. Зокрема, представлений аналіз умов існування українців Галичини в роки польського панування. А також здійснено аналіз впливу історичних подій на становлення, функціонування та розвиток україномовних періодичних видань. Проведено аналіз ролі і місця періодичних видань у формуванні суспільної думки. Адже періодичні видання виступають засобом формування громадської думки, виховання та духовного розвитку особистості, і є свідченням культурного рівня нації. Вони відіграють одну з основних ролей у розбудові громадянського суспільства та в процесі державотворення. Пізнання історії становлення сучасної української літературної мови в усіх її функціональних різновидах – одне із актуальних завдань сучасного мовознавства. Для дослідників, які вивчають історію української мови, періодика має надзвичайно велике значення, як важливе багатопланове історичне джерело.

Ключові слова: періодика, культура, формування, суспільство, статус.

Постановка наукової проблеми та її значення. Пізнання історії становлення сучасної української національної культури та мови в усіх її функціональних різновидах – одне із актуальних завдань сучасної культурології та мовознавства. Для дослідників, які вивчають історію українського суспільства, одним з важливих багатопланових історичних джерел є періодичні видання.

Детальний аналіз преси початку ХХ століття дає можливість зрозуміти процеси, що відбуваються на сучасному етапі розвитку суспільства, зокрема, з'ясувати деякі проблеми становлення сучасної суспільної думки.

Вивчення ж мови преси певного періоду має істотне значення і для аналізу історії розвитку української літературної мови взагалі. Стильова багатожанровість мови преси дозволяє простежити на її матеріалі важливі процеси і закономірності, показові для певного етапу розвитку мови, зокрема поповнення літературного словника новими лексичними елементами, поступову зміну семантики та стилістичного забарвлення окремих слів, становлення лексичних та словотвірних норм. Крім того, мова газети як одна з форм масової комунікації характеризується своїми специфічними рисами (її загальнодоступність, особливий характер образності, тісне поєднання елементів різних стилів) і, в першу чергу, своїм підкреслено соціальним характером.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Періодичні видання виступають також засобом формування громадської думки, виховання та духовного розвитку особистості, а також є свідченням культурного рівня нації. Вони відіграють одну з основних ролей у розбудові громадянського суспільства та в процесі державотворення.

Дослідження періодичних видань як історичного джерела стають все більш поширеними в сучасній історичній науці. Різним аспектам проблеми посвячено наукові праці О. Анікіної, Н. Барановської, О. Богуславського, А. Бойко, О. Вішки, О. Коновця, М. Романюка, Г. Рудого, Л. Сакади, Н. Сидоренко та ін.

Основою для вивчення україномовної західноукраїнської періодики є праці А. Животка, Ю. Тернопільського. Проблематика розвитку галицьких часописів 20-30-х рр. ХХ ст., тематичної змістовності, формування бібліографічних відомостей часописів краю частково розв'язується дослідниками Науково-дослідницького центру періодики Львівської наукової бібліотеки імені В. Стефаника, зокрема М. Романюком, О. Дроздовською, М. Галушко та іншими. Але, на жаль, увагою дослідників все ще оминається значний масив періодичних видань, а також вивченню підлягають не всі її аспекти.

Виклад основного матеріалу та обґрунтування отриманих результатів. Вивчення важливих аспектів суспільно-політичного життя української нації надає можливості узагальнити досвід державотворення і провести певну аналогію з культурними процесами початку ХХ ст. Сьогодні, як і на початку ХХ ст., оборона ідеї соборності українських земель була і залишається нагальною потребою українського народу. Як на початку ХХІ ст. світове суспільство спостерігало за подіями в Україні, так і сьогодні вся Європа стежить за вирішенням українського питання. Відтак, можна простежити певну паралель сучасних процесів із тими, що відбувалися на українських землях початку ХХ ст., зокрема в Галичині.

На прикладі Галичини початку ХХ століття, розглянемо вплив суспільно-політичних умов та розвитку періодичних видань на формування національної культури та мови. Після закінчення Першої світової війни проблема галицьких земель набула гостроти на міжнародній арені. Польська влада проводила усі можливі заходи з метою приєднання цих територій до своєї держави. Будь-які прояви українцями національної ідентичності, наражалися на утиски і знаходилися під пильним контролем польської адміністрації. Особлива увага приділялася українській періодиці, адже саме вона, охоплюючи широкі маси населення, могла стати і ставала тим рупором, який висвітлював антиукраїнські дії польського уряду. Як вважав З. Пеленський, автор статті «Покликання української газети» (Свобода 1937), українська газета не повинна була тільки інформувати і формувати, а й об'єднувати українство, що проживало в «границях чотирьох ріжних держав і в десятках країн нашої національної еміграції», навчати, тобто «давати масам знання світа, людей обставин», а ще «поширювати грамотність та українську цивілізованість».

Традиційно історики поділяють роки польського панування на українських землях на три періоди: 1919–1923 рр.; 1923–1926 рр.; 1926–1939 рр.

Нам видається, що найкраще можна охарактеризувати напружені стосунки періоду 1919–1923 рр., що склалися у Східній Галичині між українською більшістю та новою польською адміністрацією, виразом «взаємне невизнання та невизначеність». Українці Галичини відмовлялися визнати польську державу своїм законним урядом, доки Рада послів Антанти у Версалі не прийняла відповідного рішення.

28 червня 1919 р. на Паризькій мирній конференції Польща зобов'язалася перед державами Антанти гарантувати українському населенню автономію. Згідно з актом, проголошеним на цій конференції, Польща зайняла територію до річки Збруч, начебто з метою захисту цих територій від більшовиків та без права політичного управління тут. Однак, як ми бачимо з подальшого дослідження українсько-польських взаємин, поляки інтерпретували це як дозвіл постійного володіння Східною Галичиною і провадили тут свою внутрішню адміністративну політику методами терору.

З самого початку захоплення Галицьких земель 1919 року, вони не приховували своїх намірів щодо українців. Всі українські землі слід було розглядати як польську колонію, а українці повинні бути «полонізовані». Не очікуючи юридичного дозволу, поляки негайно встановили тут свою адміністрацію. Цього ж року Варшавський сейм прийняв рішення про заборону використання назви Галичина, замінивши її на «Західна Малопольща». Це було зроблено з метою стирання будь-яких історичних зв'язків з Галицьким князівством. Назву українці також замінили на «русини».

Польська конституція, прийнята 17 березня 1921 року, гарантувала право українців на рідну мову в публічному житті та навчанні у початкових школах. А прийнятий 26 вересня 1922 року закон надавав право самоврядування всім трьом областям Галичини: Львівській, Станіславській і Тернопільській. Але ці гарантії так і залишилися на папері. Водночас вони відіграли певну роль в остаточному вирішенні долі західноукраїнських земель Радою послів Англії, Франції, Італії і Японії 14 березня 1923 р. у Парижі, яка визнала суверенітет Польщі над Східною Галичиною.

Саме цей день став початком нового етапу українсько-польських взаємин, який тривав протягом 1923–1926 рр. Влучною нам бачиться характеристика даного етапу, як етапу політичного «пресу».

У цей період при владі в Польщі перебували народів демократи (ендеки), які в українському питанні відстоювали «інкорпораційну» програму. Суть цієї програми полягала в тому, щоб окупувати західні землі України, Білорусії і Литви, домогтися визнання нових східних кордонів Польщі, а потім шляхом примусової асиміляції поневоленних народів створити однонаціональну польську державу. Тобто польська влада намагалася придушити усі прояви національної культури.

Після приходу до влади Ю. Пілсудського у травні 1926 року розпочався третій етап в історії польського панування на українських землях, який можна було б охарактеризувати як етап «пошуку компромісу». Ю. Пілсудський здійснив державний переворот, в наслідок якого в Польщі був встановлений режим, відомий під назвою «санації». У його планах було відновлення Польщі «від моря до моря». Підготовка до широкомасштабних зовнішніх акцій вимагала стабілізації внутрішнього становища в країні, зокрема, на території національних меншин. Цим і пояснюється зміна акцентів офіційної політики в українському питанні. На зміну політиці тиску приходять гнучкіша політика певних поступок, пошуку компромісів (іноді імітації поступок і компромісів) з метою створення у поневоленого населення ілюзії ліквідації національного гніту. «Інкорпораційна» політика ендеків витісняється «федералістичною» програмою пілсудчиків.

Суть нової політики полягала у відмові від національної асиміляції, перш за все мовної, яка здійснювалася шляхом примусу. Натомість було запропоновано державну асиміляцію. Для здійснення цієї програми при міністерстві внутрішніх справ 1926 р. створюється спеціальний відділ національностей, а в березні 1934 р. при Президії Ради міністрів Польщі почали діяти Національний комітет і Бюро національної політики.

Надіючись на швидку асиміляцію народів поляки арештовували тисячі активних українських патріотів, велика частина з яких висилалась у заслання. Згідно зі статистикою Червоного Хреста на 1919 рік більше ніж 23 тисячі українців знаходились у польських тюрмах та концтаборах. До 1920 року це число зросло до 70 тисяч. Нейтралізація української інтелігенції була основним завданням поляків. Жорстоке поводження з політичними в'язнями у польських тюрмах стало предметом обговорення на сторінках багатьох газет Франції та Великобританії. Проте жодна з них не потрапила на польську територію.

Політичні партії та культурні організації активно виступали проти полонізації краю. Вони організовували численні демонстрації з метою пробудження патріотичних почуттів у населення. Українці намагалися своїми ж ресурсами покращити свій національний, економічний та культурний стан. Ініціативу взяли в свої руки такі партії: Робітничая партія, Українська соціальна радикальна

партія, соціал-демократична партія. Найвпливовішою була Робітнича партія, яка відновила публікацію «Діла», однієї з найпопулярніших українських газет.

Українська преса – важливе історичне джерело усіх сфер державного життя. Особливістю преси як історичного джерела є її поліфонізм. Адже у часописах, крім матеріалів, втілених у власне газетних формах (статтях, замітках, кореспонденціях та ін.), містяться і численні тексти-джерела (законодавчі акти, статистичні матеріали, мемуарно-епістолярні пам'ятки та ін.) [4].

Українська преса Східної Галичини виступала речником захисту національних інтересів у боротьбі з Польщею за панування на цих територіях. Одночасно з цим вона виступала ґрунтом для об'єднання українських земель та національно-культурної ідентичності. У період коли будь-які прояви громадського життя активно придушувалися польським урядом, періодичні видання були чи не єдиним способом самоствердження галицьких українців. За мінімуму демократії і політичних свобод українська преса виступала важливим структурним елементом у розбудові українського громадянського суспільства в усіх вагомих ланках суспільно-політичного, соціально-економічного, культурно-освітнього, літературно-наукового і мистецького життя [1, с. 66].

Загалом впродовж міжвоєнного двадцятиліття та території Східної Галичини виробилась стійка система національних періодичних видань. Водночас ця система постійно обновлювалася за своїми кількісними і якісними параметрами і все ж виборола право на функціонування і розвиток.

Саме завдяки цій системі, не зважаючи на національний і соціальний гніт польського уряду, розвиток української культури не зупинився. Особливе зацікавлення і гордість викликало в українців Наукове товариство імені Т. Шевченка, чимала заслуга якого полягає у багаточисельних наукових та історичних публікаціях. До його складу входило понад 200 науковців, серед яких були історики І. Крип'якевич, С. Томашівський, літературознавці М. Возняк, К. Студинський, археолог Я. Пастернак, фольклорист і музикознавець Ф. Колесса. Членство у цьому товаристві було обов'язковим для всіх українських вчених через його унікальну і цінну бібліотеку.

Ще однією організацією, яка сприяла підтримці українських культурних і освітніх закладів, була «Просвіта». Тут діяли народний театр, хори, самоосвітні круги.

Щоб протистояти польській політиці у сфері освіти було сформовано українське освітнє товариство «Рідна школа», яким до 1928 року було засновано 17 приватних гімназій, 9 Педагогічних училищ, 4 професійні школи і 31 початкову школу.

Слід звернути увагу на те, що всі ці освітні заклади могли функціонувати лише завдяки великодушності українських людей, які не будучи багатими, надзвичайно поважали і цінили роботу цих закладів. Були сотні прикладів, коли навіть найбідніші селяни і вдови жертвували кошти для «Рідної школи» чи «Просвіти», а вчителі викладали за низьку заробітню плату. Саме це і зробило можливим функціонування українських навчальних закладів, не зважаючи на часті «придирки» польської адміністрації.

У Львові, Тернополі та інших містах виникали українські музеї. Не занепало і музичне мистецтво, за яке дбало Товариство імені М. Лисенка. Крім того, відновили діяльність міщанські «Братства», «Бесіди», товариства професорів, учителів, адвокатів, лікарів, священників [5].

Щодо Літературної діяльності українських письменників, то вона тісно перепліталася з їх політичними поглядами. Письменники відповідно до своїх ідеологічних уподобань поділялися на три напрями:

- націоналістичний (Д. Донцов, О. Ольжич, О. Теліга);
- пролетарський – про радянський (Я. Галан, П. Козланюк, С. Тудор);
- ліберальний (І. Вільде, Б. Лепкий, Н. Королева) [3, с. 331].

Важких переслідувань зазнавала українська мова та всі, хто вважав її своєю рідною. Оголошення, вивіски, повідомлення на будинках, театральні афіші, заяви до комунальних і державних установ, рахунки в ресторанах, кав'ярнях і т.п. повинні були бути лише на польській мові. Нам видається цілком зрозумілими причини через які поляки виступали проти освіти українців, адже інтелігенція є лідером у політичному, культурному та економічному житті.

Реагуючи на полонізацію освіти, свідомо українська інтелігенція заснувала у Львові таємний Український університет (1921–1925). Масштаби діяльності цього підпільного (сучасники назвали його «катакомбним»), навчального закладу вражають. У період свого піднесення він мав три

факультети (філософський, правничий та медичний) і 15 кафедр. Майже 1500 студентів навчалися під керівництвом 54 професорів.

Таємний Український університет був не лише осередком збереження і розвитку української культури, а й центрами формування нової генерації національної еліти.

Відповіддю населення західноукраїнських земель на асиміляторський державний курс стала активна протидія, що виявилася в різних формах та широкому спектрі засобів боротьби за свої права. Найвпливовішими чинниками, які забезпечили українському народові збереження національних ознак, були легальні партії, українське представництво в польському сеймі – легітимні (законні) центри захисту інтересів народу; кооперативний рух – знаряддя самоврядування та економічного самозахисту; греко-католицька церква – духовний посередник між владою і українським народом; робітничий та селянський рух, що були не тільки виявами невдоволення широких народних мас, а й демонстрацією потенціальних можливостей протидії антинародній політиці; ОУН – чинник, який дестабілізував внутрішню ситуацію в Польській державі та підтримував у народі

Висновки. Таким чином, як ми бачимо, концепція побудови однонаціональної польської держави передбачала асиміляцію національних меншин шляхом політичного тиску на громадян: позбавленням ряду свобод, обмеженням дозволу прийому на роботу, запровадженням мережі польських та утраквістичних шкіл, розпорошенням та заміною української інтелігенції поляками.

Ідеологія ендеції силкувалася довести відсутність єдиного українського народу, трактуючи населення західноукраїнських земель як етнос, якому відводилася роль складової польської нації. Звідси посилені натиск на етнонімі «русин», вилучення слова «українець» з офіційної термінології, запровадження назви «Східна Малопольща» замість «Східна Галичина».

Проте незважаючи на важкі умови існування українці все ж не втратили своєї національної самосвідомості, а навпаки, шляхом створення українських товариств, кооперативів, політичних організацій, послаблювали колонізаторські зусилля польської держави та сприяли духовному, економічному та соціальному поступу української нації.

Саме періодика відіграла особливу роль у збереженні української культурної та мовної ідентичності в умовах польської влади. Упродовж міжвоєнного двадцятиліття україномовна періодика виступала чи не єдиним речником захисту національних інтересів, чи не єдиним засобом прояву українського життя.

Література

1. Галушко М. Українська преса Львова 20 – 30 рр.: умови, основні показники й тематико-типологічні аспекти розвитку / М. Галушко // Збірник праць Науково-дослідного центру періодики. – Львів, 2003. – Вип. 11. – С. 66–88.
2. Лановик Б. Історія України : навч. посіб. / Б. Лановик, М. Лазарович. – 3-є вид., випр. і доп. – К. : Знання-Прес, 2006. – С. 394–399.
3. Політична історія України: посібник. – К. : Видавничий центр «Академія», 2002. – С. 328–338.
4. Романюк М. Історія української преси: проблеми періодизації / М. Романюк // Збірник праць Науково-дослідного центру періодики. – Львів, 1993. – Вип. 1. – С. 12.
5. Третій український статистичний річник 1935 р. – Львів, 1935. – С. 162.
6. Храбатин Н. «Пацифікація» в Західній Україні 1930 року у вітчизняній історіографії / Н. Храбатин // Галичина. – С. 325–328.
7. Швагуляк М. «Пацифікація». Польська репресивна акція у Галичині 1930 р. і українська суспільність / М. Швагуляк. – Львів, 1993. – С. 5–41.

Мочарская У. Р. Влияние развития прессы и общественно-политических условий на формирование национальной культуры. В статье проведен обзор общественно-политических условий, которые повлияли на формирование украинской культуры и определяли статус украинского языка в общественной жизни. Представлен анализ условий бытия украинцев Галичины во время польского правления. А также осуществлен анализ влияния исторических событий на становление, функционирование и развитие украинской прессы. Проведен анализ роли и места прессы у формировании общественного мнения. Ведь периодические издания выступают средством формирования общественного мнения, воспитания и духовного развития личности, и есть свидетельством культурного уровня нации. Они отыгрывают одну из существенных ролей у строительстве гражданского общества и в процессе государственного развития. Познание истории становления современного украинского языка во всех его функциональных разновидностях – одно из актуальных заданий

современного языкознания. Для тех, кто изучает историю украинского языка, периодические издания имеют большое значение, как важный исторический источник.

Ключевые слова: периодические издания, культура, формирование, общество, статус.

Mocharska U. R. The Role of Periodicals and Political Life in the Formation of National Culture. The article provides an overview of political life which made an effect on the formation of Ukrainian culture and defined the status of Ukrainian language in public life. In the article is given the analysis of living conditions of the Ukrainians of Galychyna which were ruled by Poland. And although the article contains the analysis of the influence of historical facts on the development of Ukrainian periodicals. And also carried out an analysis of the role and place of periodicals in the formations of public mind. Periodicals are one of the way of formation of public mind, intellectual development of personality and show the cultural level of nation. They play the main role of the enriching of sociality and in the process of making the state. Detailed analysis of the history of formation modern Ukrainian literature language is one of the actual task of modern linguistic. For researchers who study the history of the Ukrainian language periodicals plays an important role of the multifaceted historical source.

Keywords: periodicals, culture, formation, public life, status.

Адреса для листування: ylyasya23@meta.ua

УДК 007:304:070(477.82)

Марія Рожило – кандидат наук із соціальних комунікацій,
доцент кафедри соціальних комунікацій
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Концепція трактування моралі крізь призму літературно-мистецьких творів (на матеріалі волинської православної преси періоду міжвоєнтя)

У статті на матеріалі журналістських текстів на шпальтах православної преси Волині періоду міжвоєнтя (1922–1939 рр.) окреслено концепцію трактування моралі крізь призму літературно-мистецьких творів. Проаналізовано публікації часописів «За Соборність», «Шлях», «Церква і народ» із точки зору висвітлення морально-етичної проблематики. Наголошено, що проекція основ християнської моралі через призму літературно-мистецьких творів православних мас-медіа на свідомість читачів дає можливість Церкві декларувати свою позицію і, таким чином, впливати на аудиторію.

Ключові слова: мораль, православна преса, літературно-мистецький, проблематика, концепція, Волинь.

Постановка наукової проблеми та її значення. До 1990-х рр. релігійна преса Волині з ідеологічних причин залишалась поза увагою науковців. Духовне відродження незалежної Української держави неможливе без опанування і нинішнім, і прийдешнім поколіннями вічних істин християнського благочестя і моралі. Саме ці проблеми активно висвітлюються на шпальтах волинської православної преси. У потребі комплексного вивчення проблемно-тематичного рівня православної преси Волинського регіону полягає актуальність нашого дослідження. Проекція основ християнської моралі через призму літературно-мистецьких творів православних мас-медіа на свідомість читачів дає можливість Церкві декларувати свою позицію і, таким чином, впливати на аудиторію. Саме з'ясування концепції трактування моралі на шпальтах преси Православної Церкви Волині у період міжвоєнтя (1922–1939 рр.) в українській журналістиці розглядається вперше.

Аналіз досліджень проблеми. Сьогодні періодика церков і релігійних організацій як складова загальноукраїнської журналістики стала об'єктом наукового розгляду С. Баршя, А. Бойко, О. Канчалаби, О. Керц, С. Костя, І. Крупського, У. Лешко, І. Павлюка, І. Скленера, О. Шкільної, А. Юраша та ін. Науковці характеризують різні аспекти функціонування конфесійної преси. Усі вказані вчені вважають, що видання Церкви є надзвичайно важливим матеріалом для здійснення об'єктивного, повного, цілісного аналізу української періодики. Але малодослідженим питанням на сьогодні є з'ясування тематичного спектру регіональних православних видань, і Волині зокрема.